

РОБОТА

Г. В. РЕЗНИЧЕНКО

3

ПАПЕРОМ

Г.В. Резніченко

ISBN 978-966-10-1919-1
9 789661 019191

РОБОТА З ПАПЕРОМ

Навчально-методична робота з папером має великі можливості для розвитку креативних здібностей дитини, формування її логіки, уміння та естетичного смаку. Художня робота виступає дозволом створити різні ідеї, вибравши та комбінувавши з різних типів сюжетів.

Ця навчальна робота надає можливість кожному дітяку виконувати навчання з художньої роботи на папері. У розробку введено такі ілюстрації, які надають роботу матеріалу, виготовлену та унікальну.

УДК 68(085)787
ББК 74.001.73+83(0) - 747

Навчально-методична робота з папером має великі можливості для розвитку креативних здібностей дитини, формування її логіки, уміння та естетичного смаку. Художня робота виступає дозволом створити різні ідеї, вибравши та комбінувавши з різних типів сюжетів.

РЕЗНИЧЕНКО Г.В. РОБОТА З ПАПЕРОМ

Видавничий центр «Богдан»
Тернопільська область, м. Тернопіль
Комп'ютерна верстка Катерина Тернопіль

Тиражовано за згодою видавця «Богдан» згідно з ліцензією на право розповсюдження друкованих матеріалів № 10/2012 від 10.05.2012 р.

Відповідальний за зміст: Резніченко Г.В.
Відповідальний за дизайн: Катерина Тернопіль

Навчально-методична робота з папером. Тернопіль, 2012.
112 с., 16 ілюстрацій. ISBN 978-966-10-1919-1

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА — БОГДАН

© Навчально-методична робота з папером — Богдан, 2012

УДК 008(091)9076
ББК 71.016я73+63(0)-7я73
Р 56

Рецензенти:

доктор психологічних наук, професор, декан художньо-графічного факультету
Південноукраїнського Національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського.

Максименко Ю.Б.

зав. кафедрою образотворчого мистецтва та методики її викладання Кременецького
обласного гуманітарно-педагогічного інституту імені Тараса Шевченка.

Панфилова О.Г.

*Затверджено до друку вченою радою Одеського обласного інституту удосконалення вчителів,
протокол №3 від 6 травня 2010 р.*

*Рекомендовано рішенням кафедри педагогіки і психології Одеського обласного інституту
удосконалення вчителів, протокол №2 від 15 березня 2010 р.*

Резніченко Г.В.

Р 56 Робота з папером : навчально-методичне видання. —
Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2012. — 56 с. : іл. +
+ 8 с. : іл. (вкл.).

ISBN 978-966-10-1910-1

Навчально-творча робота з папером має великі можливості
для розвитку креативних здібностей дитини, формування ху-
дожніх умінь та естетичного смаку. Художня обробка паперу
дозволяє створити різні іграшки, вироби та композиції з розмаї-
тими сюжетами.

Це видання надасть можливість кожному охочому оволодіти
навичками з художньої обробки паперу. У посібнику викорис-
тані ілюстрації робіт майстрів, вчителів та учнів.

УДК 008(091)9076
ББК 71.016я73+63(0)-7я73

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

Навчальне видання

РЕЗНІЧЕНКО Галина Володимирівна
РОБОТА З ПАПЕРОМ

Головний редактор *Богдан Будний*
Редактор *Тетяна Риженко*
Обкладинка *Володимира Басалиги*
Комп'ютерна верстка *Галини Телев'як*

Підписано до друку 08.05.2012. Формат 70x100/16. Папір офсетний.
Гарнітура Таймс. Умовн. друк. арк. 5,16. Умовн. фарбо-відб. 7,10. Зам. 528

Видавництво "Навчальна книга — Богдан"
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК №370 від 21.03.2001 р.

Навчальна книга — Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002
Навчальна книга — Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008
тел./факс (0352) 52-06-07, 52-05-48, 52-19-66
office@bohdan-books.com www.bohdan-books.com

ISBN 978-966-10-1910-1

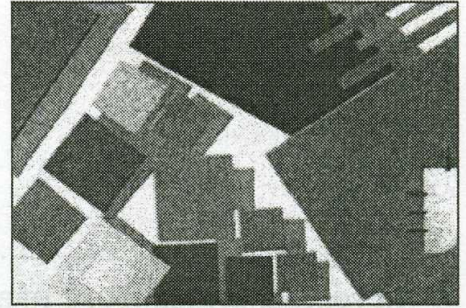
9 789661 019101

© Навчальна книга — Богдан,
майнові права, 2012

Зміст

Вступ.....	4
Методика художнього навчання	6
Види паперу	9
Інструменти і матеріали для художньої обробки паперу	11
Формування просторових конструкцій із паперу і технічні прийоми його художньої обробки.....	13
Робота з папером у техніці аплікації (вирізаною та рваною).....	17
Колаж	21
Витинанки.....	22
Силует.....	26
Вирізна графіка, паперові вирізки	29
Проста об'ємна пластика з паперу	31
Прийом імітації мозаїки	33
Прийом імітації вітража.....	34
Пап'є-маше	36
Ліплення пластичних форм	37
Паперова торцева пластика	40
Орігамі.....	41
Література.....	46
Додаткова література	55
Статті в періодичних виданнях	56

Вступ

Мистецтво творчих здібностей і обдарування дітей знаходиться на кінчиках їхніх пальців. Від пальців, образно кажучи, виходять найтонші струмочки, що живлять джерело творчої думки. Іншими словами: чим більше майстерності в дитячій долоньці, тим розумнішою є дитина.

Сухомлинський В.А.

Художня обробка паперу — це мистецтво, мова якого може висловити все. Воно прекрасне тим, що відкрите і доступне для кожної дитини будь-якого віку.

Мистецтво обробки паперу може широко застосовуватися на заняттях декоративно-прикладної творчості, художньої праці як в умовах шкільної, так і позашкільної роботи педагога з дітьми різних вікових категорій.

У даному посібнику описано основні технічні прийоми художньої обробки паперу — витинанки, аплікація, художнє вирізування з паперу, об'ємна паперова пластика тощо. Тут подано ілюстративний матеріал, який допоможе педагогу творчо реалізувати його у професійній діяльності з дітьми.

Папір — дивовижний, багатофункціональний матеріал, який застосовується, практично, у всіх сферах діяльності людини. Різнокольоровий і фактурний папір дає великі можливості для творчої діяльності, оскільки з його допомогою можна створити різноманітні художні твори. Папір як образотворчий матеріал завжди поряд із дитиною і є найдоступнішим для роботи в будь-яких умовах — у класі, гуртках, вдома, на природі і т. д.

Виготовлення робіт із паперу забезпечується розумово-практичними способами дій дитини. Тому найважливішою дидактичною умовою має бути діяльне учіння-пізнання школярів у процесі їхнього навчання основам художньої обробки паперу.

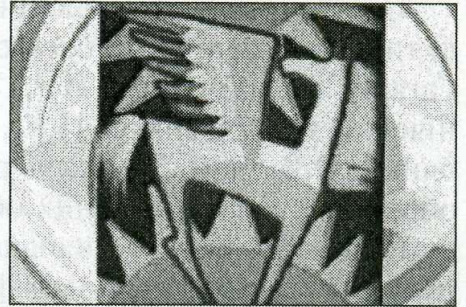
Художня обробка паперу — це творча ручна праця, один із видів художньо-прикладної діяльності, який сприяє розвитку сенсомоторики — узгодженості в роботі думки, ока і руки, вдосконалення координації руху, гнучкості, точності у виконанні дій. Лише в процесі систематичної практичної роботи рука набуває впевненості, точності, а пальці стають гнучкими і слухняним, наприклад, під час вирізування витинанки або конструюванні. Одночасно практична робота з папером здійснює істотний вплив на розумовий розвиток дитини, формування образного і композиційного мислення. Таким чином створюються умови для розумової діяльності в руслі образного розуміння твору, що створюється з паперу. Проте сама собою наявність знань, умінь і навичок ще не є основою для виявлення продуктивної активності в царині художньо-образотворчої діяльності, творчого ставлення до процесу створення композиції з паперу. Творчий акт передбачає здатність особистості переходити від традиційно вироблених стереотипів до створення нового, раніше не відомого. У цьому аспекті й виявляється креативність способів дій особистості. Наявність цієї здатності пов'язане з якістю чуттєвої сфери, а також — з інтелектуальним рівнем вдосконалення дитини.

На важливість використання паперу в художньо-діяльному та розумовому розвитку дитини звертали увагу багато вчених. Наприклад, педагоги-практики Богатєєва З.А., Гагарін В.І., Горошко Н.А., Гусакова М.А., Ковальчук Т.П., Перевертень Г.І., Резніченко М.І., Сензюк П.К., Серпіонова Е.Н., Станкевич М.Є., Фішер М.Н., Щєбликін О.В. та ін. Здатність реалізації в матеріалі (використання прийомів художньої обробки паперу), власних образотворчих, композиційних уявлень і художнього задуму вимагає вміння визначати послідовність операцій техніко-технологічного процесу створення художньої форми чи композиції з паперу, уміння розкривати послідовність зв'язків і співвідношення між елементами композиції, що створюється, або форми виробу. Тому педагогу необхідно надавати особливу увагу розвиваючій спрямованості змісту навчального матеріалу, видам і характеру роботи з папером, створювати педагогічні умови для творчого пошуку учнем нових вирішень. Необхідно використовувати дидактичні умови процесу навчання-учіння, які забезпечують креативну діяльність учнів. Для вирішення цих педагогічних завдань необхідно позначити оптимально ефективні шляхи організації та здійснення навчального процесу, способи навчально-творчої роботи школярів. Визначення педагогом логічної послідовності формування знань і системи умінь дозволить учням творчо вирішувати навчальні завдання в процесі роботи з папером і сформувати погляд на працю в цьому різновиді образотворчої діяльності як сфері творчості.

Критерієм такої здатності стає рівень розвитку художнього смаку. Позитивні почуття, емоції і художній смак завжди супроводжують творчу діяльність дітей, яка має бути скерована педагогом.

Педагогічне керування образотворчо-прикладною діяльністю дітей вимагає створення оптимальних дидактичних умов і використання методично обумовлених способів наочного пояснення навчального матеріалу. Наочно-ілюстративний матеріал посібника забезпечить вибір методики художнього навчання мистецтву обробки паперу. Розглянемо основні аспекти методики наочного художнього навчання основам мистецтва пластичної обробки паперу.

Методика художнього навчання

Методика організації роботи учнів у процесі художньої обробки паперу ґрунтується на принципах дидактики: системності, послідовності, доступності, наочності тощо. Педагогічна технологія організації та здійснення процесу навчання дітей роботі з папером повинна здійснюватися з урахуванням особливостей керування творчою діяльністю його учасників. Методичний аспект цього процесу базується на наочному показі виконання художніх робіт із паперу або елементів композиції, розглядається як метод наочного пояснення закономірностей формоутворення з паперу. Саме технологічний процес є основою методичних дій педагога в ході наочного навчання і пояснення навчального матеріалу для наступної творчої діяльності учнів. Організовуючи роботу по виконанню завдання з паперу, необхідно враховувати рівень знань і практичних умінь учнів, сформований на заняттях образотворчого мистецтва (ліплення, зображення на площині, композиція). Виготовлення паперових робіт потрібно розпочинати з простих композицій і форм, і в міру оволодіння навичками художньої обробки паперу переходити до складнішим завдань. При цьому необхідно усвідомити, що рівень навчальних і творчих досягнень учнів визначається результатом їхніх дій. Якість і художньо-естетична привабливість дитячої роботи з паперу залежить від сформованого в процесі художньо-прикладної діяльності обсягу знань, уявлень, пам'яті, фантазії, конкретних практичних навичок і умінь працювати з матеріалом та інструментами, тобто практичного вміння виконувати завдання в матеріалі. Рівень навчально-творчих досягнень залежить і від розвитку у дитини таких рис, як креативність (творчі способи дій), уважність, допитливість, композиційне мислення і мислення в матеріалі. Важливим аспектом діяльності педагога є грамотне методичне керівництво процесом навчання і виконання дітьми завдання на кожному етапі. Одночасно слід пробуджувати інтерес дітей до паперу як образотворчого матеріалу, бажання творити, учити бачити в матеріалі різні художні вироби декоративно-прикладного призначення, формувати позитивне ставлення до цього виду творчої діяльності.

Робота над виготовленням виробів із паперу виконується дітьми успішніше, якщо їхня художня діяльність відбувається і в інших видах образотворчого мистецтва, дизайну, ліплення. При цьому необхідно звертати увагу на дидактичні умови організації діяльності учнів, способи розумово-практичних дій для досягнення результату. Кінцевим результатом діяльності на заняттях художньою обробкою паперу має бути не лише створена робота, а й сформований якісний рівень розумових, образотворчих дій, конкретних практичних навичок і художніх прийомів роботи з папером як невід'ємного аспекту творчої діяльності.

Структура занять може втілюватися в такому алгоритмі: спочатку здійснюється етап сприйняття об'єктів дійсності, а потім — і творів мистецтва з паперу. На цьому етапі педагог актуалізує у школярів враження від побаченого, закріплює знання. На

основі зорового сприйняття педагог разом із учнями аналізує форму і зміст майбутньої роботи в матеріалі: композицію, конструкцію, техніко-технологічні особливості процесу виконання завдання, виготовлення в матеріалі; показує умови для досягнення мети завдання, планує послідовність дій і способи художньої обробки паперу. При поясненні завдання він наочно демонструє етапи виготовлення роботи. При цьому педагог показує лише техніко-технологічні прийоми роботи з папером на прикладі тренувальної вправи, а не до теми завдання. Правильний і різнобічний аналіз техніко-технологічного процесу виготовлення майбутньої роботи в конкретній техніці художньої обробки паперу є важливою дидактичною умовою для креативної діяльності учнів. Це дає їм можливість самостійно і творчо виконувати індивідуальну роботу. Під час роботи учнів не варто без потреби брати під опіку, привчати виконувати завдання під диктування. За безпосереднього виконання завдання дітьми педагог залишається в ролі їхнього помічника. Якісних результатів можна досягти за тих умов, коли учні будуть вимушені самі подумати, як виконати завдання, організувати форму, композицію, створити сюжет по темі, пофантазувати.

Найважливішою дидактичною умовою художнього навчання роботи з папером є вивчення прийому схематичного малювання композиції, декоративної трансформації форми, створення ескізу майбутньої роботи. Це відповідає природі та змісту самої образотворчої діяльності людини. Оволодіння учнями цим прийомом образотворчої діяльності значною мірою впливає на рівень розвитку образного мислення, уміння ставити мету, обмірковувати процес втілення художнього задуму в матеріалі та підпорядковувати способи образотворчих дій для вирішення завдань. Навчання схематичних замальовок за задумом буде доцільним, якщо використовувати в роботі з дітьми метод наочного навчання, інструментарієм якого буде педагогічний малюнок у вигляді наочних схем-замальовок. Наприклад, під час колективної роботи над сюжетною об'ємною аплікацією педагог разом із дітьми повинен обмірковувати тему, сюжет. Перед тим, як взятися до виконання колективної роботи в матеріалі, слід разом продумати: де, як і для чого будуть розташовані фігурки, яким буде образотворчий фон для них. Сюжетна аплікація зводиться до творчого вирішення композиції, розміщення різних об'єктів, пов'язаних загальною ідеєю. Робота над композицією виконується під керівництвом педагога за таким алгоритмом способів дій учнів: вибір сюжету — вибір елементів (фігурок) — вибір розміру фігурок — вибір кольору фону — підбір паперу для роботи — складання фігурок — зображення мотиву на площині (створення образотворчого фону) — розташування та наклеювання елементів композиції — оформлення роботи в паспарту (окантовка).

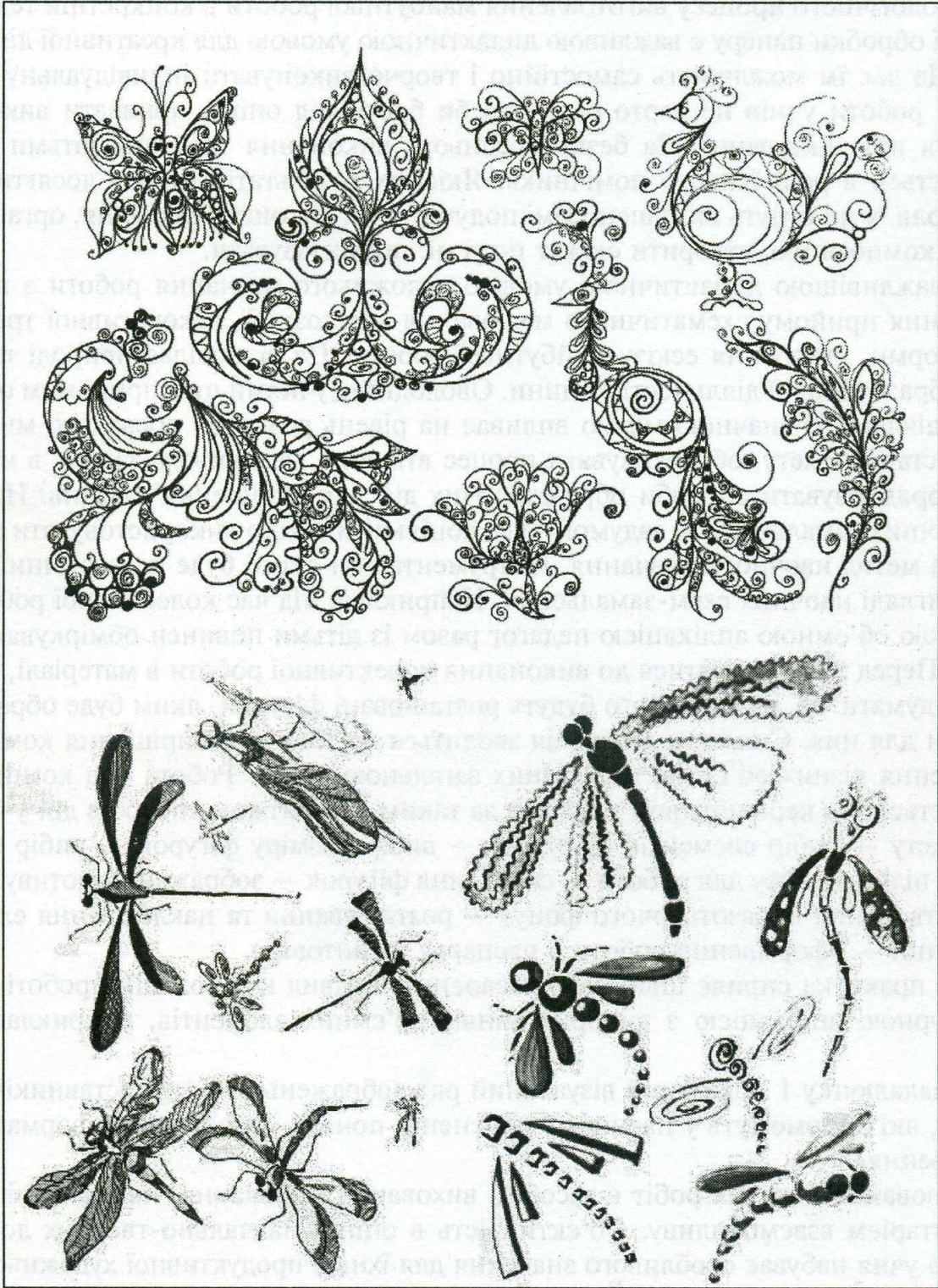
Така практика сприяє швидкому засвоєнню правил композиції в роботі над багатофігурною аплікацією з використанням об'ємних елементів, наприклад, фігур орігамі.

На малюнку 1 показаний візуальний ряд зображень-схем представників флори і фауни, які допоможуть у наочному поясненні понять «декоративна форма», «формування».

Оцінювання дитячих робіт є засобом виховання і навчання, найважливішим інструментарієм взаємовпливу. Об'єктивність в оцінці навчально-творчих досягнень кожного учня набуває особливого значення для їхньої продуктивної художньої діяльності, що є значним показником праці педагога.

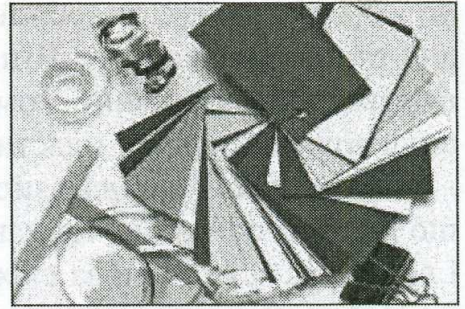
На кожному занятті, перед початком роботи учнів із матеріалом та інструментами педагог проводить інструктаж із техніки безпеки, звертає увагу дітей на специфіку

роботи з цим матеріалом, інструментами та обладнанням. Під час занять, завдання яких виконуються різальними інструментами, педагог звертає особливу увагу дітей на правила роботи з ними, пояснює способи потрібних трудових операцій, наочно демонструє, як потрібно поводитись із інструментами (ножем, шилом, ножицями).

Мал. 1. Малюнки-схеми декоративного формоутворення представників різних видів фауни і флори

Види паперу

Папір із розмаїттям та різноманітністю видів є доступним та хорошим матеріалом для художньо-трудової діяльності й творчості. Він є одним із найбільш податливих матеріалів для створення картин, композицій, декоративних панно тощо. Різноманітність видів паперу — від тонкого, цигаркового, до щільного, як картон, від глянцевого до шорсткого, білого, тонованого і чорного, різнокольорового, прозорого, визначає широкий діапазон його техніко-технологічної обробки — вирізання, складання, гофрирування, вигинання, склеювання і т. д. Використання великої палітри прийомів технічної та пластичної обробки аркушевих і об'ємних форм, а також способів художньої обробки паперу дає можливість виготовити будь-яку композицію або об'ємно-просторову форму утилітарного призначення. Використання різної якості та властивості паперу і прийомів його обробки дає можливість в умілих руках трансформувати аркуш у будь-яку форму — геометричне тіло, об'ємну квітку, дерево, тварину, птаха, людину і так далі (мал. 2, 5).

Незважаючи на значну різноманітність сортів паперу, всі вони спресовані та містять певний відсоток клейкого складника. Чим менше клею, тим швидше папір намокає, наприклад, естампний, побутовий, газетний. Цим і визначається його щільність і фактурність поверхні. Різні види паперу призначаються для конкретної практичної роботи, однак можуть використовуватися по-різному в процесі художньої діяльності людини. Кожен вид паперу потрібно використовувати відповідно до його якості й образотворчих можливостей. Для художніх робіт, виконання яких вимагає жорстких згинів, ребер, граней форми з паперу, найкраще використовувати креслярський або рисувальний папір, ватман (мал. 3).

Водостійкий папір містить багато скріплюючої речовини, клею, що і визначає параметри витривалості до вологи. Цей вид паперу може широко застосовуватися при об'ємному конструюванні різних форм. При пластичній трансформації аркуша об'єм тримається достатньо довго.

Письмовий папір, в основному, призначається для написання тексту і офісної техніки. Він має ряд формотворчих переваг, значно відрізняється від інших видів і сортів паперу. Його властивості дозволяють складати і тримати будь-яку форму, він відносно стійкий до вологи і відразу не намокає. Важливою ознакою письмового паперу є те, що він має чистий колір і гладку поверхню.

Крейдований папір — це різновид письмового паперу. Він має різне спеціальне покриття (каолінове, карбонат-кальцієве, а також іншу глиноподібну речовину). Для роботи використовують крейдяну глясову або матову поверхні.

Газетний папір придатний для створення чорно-білих, монохромних композицій у техніці аплікації і колажу, а також для створення виробів у техніці пап'є-маше.

Обгортковий або пакувальний, тиснений і мармуровий папір різних тонових і кольорових відтінків є також чудовим матеріалом для аплікаційних композицій. Він яскравий, барвистий, глясовий, досить міцний і важко рветься. Завдяки значній

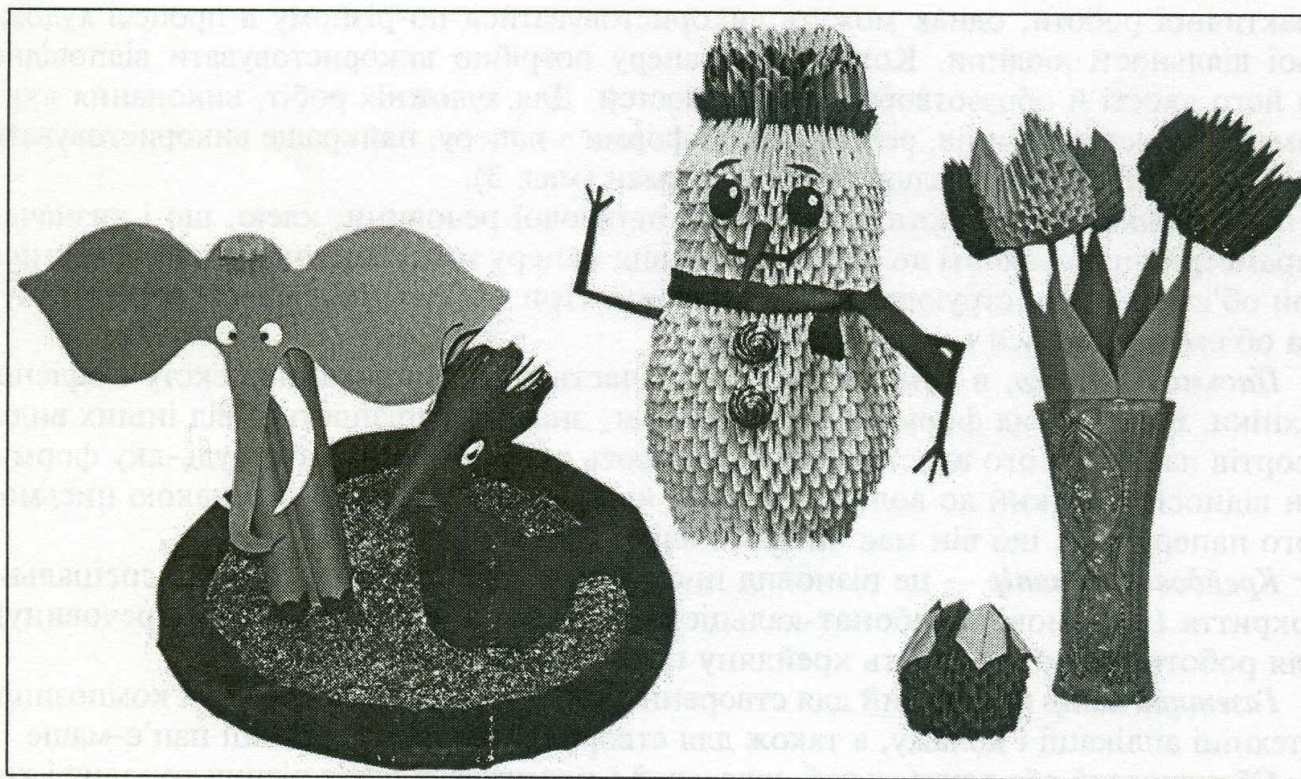
кольоровій палітрі й добрій склеюваності ці види паперу широко застосовуються для створення картин. Шпалери з малюнками і рельєфом також часто застосовуються при створенні композицій, особливо об'ємних, що виконані способом аплікації і паперової пластики.

Самоклейний папір (різнокольоровий, однотонний, прозорий) унікальний тим, що на його поверхню не наноситься клей. Це дає можливість працювати акуратно і виконувати складні за сюжетом композиції в техніці аплікації.

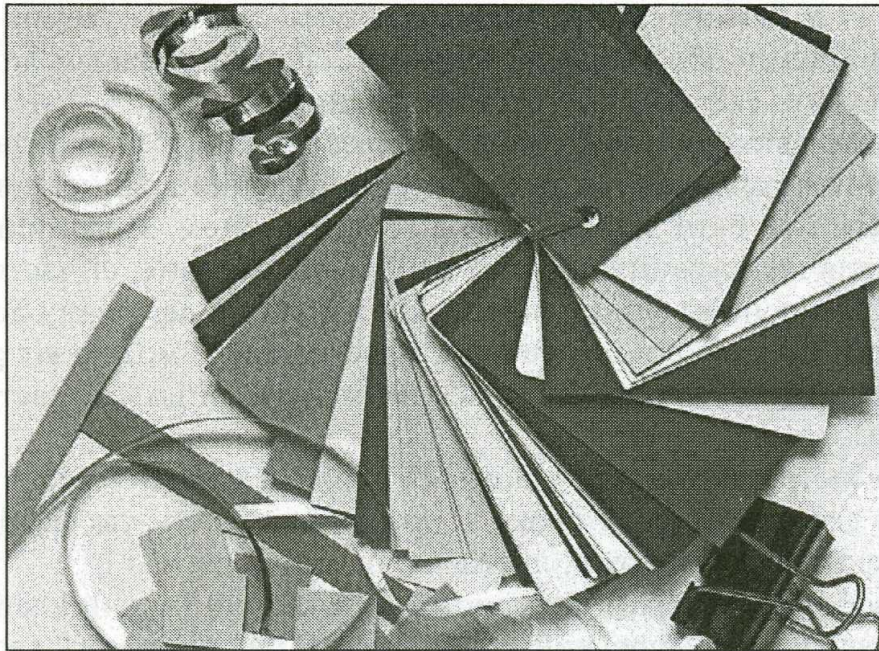
Найдоступнішим матеріалом є **друкарський папір**, який використовується для журналів і обкладинок. Поверхня є стійкою до вологи, не деформується, має гладку поверхню і може мати будь-який колір.

При створенні декоративних композицій у техніці аплікації широко використовується **шагреневий і оксамитовий папір**. Шагреневий папір нагадує тиснену шкіру, а оксамитовий — покритий із одного боку поверхні аркуша дрібними кольоровими ворсинками, що нагадують оксамит. Оригінальні композиції з цих видів паперу створені майстром декоративно-прикладного мистецтва Біласом М. (мал. 1, кольорова вкладка).

У роботі з папером також використовують **гофрований папір, кальку, картон**, а також сучасний види різносортного паперу (**торшон, рисовий, агат** і так далі). Для створення об'ємної пластики, іграшок, орігамі можна використовувати щільніший і м'який кольоровий папір. Для роботи з папером будуть потрібні картонні коробки, фантики, фольга, обрізки шпалер, старі журнали і газети, зошити тощо. Педагогу разом із учнями слід створити фонд різного паперу (мал. 3).

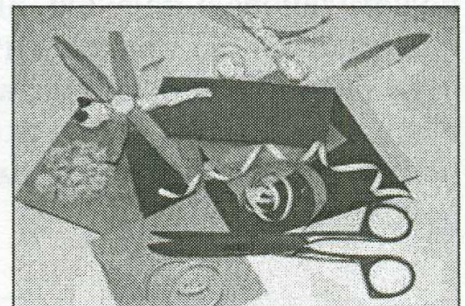
Мал. 2. Трансформація паперу в об'ємну форму (роботи учнів)

Мал. 3. Види паперу за якістю і кольором

Характерною властивістю для усіх видів паперу є розташування волокон у площині аркуша. Під час розривання аркуша у різних напрямках можна визначити спрямування волокон паперу. Під час розривання вздовж волокон з'являються рівніші краї, а при розриванні впоперек — криві, зигзагоподібні, хвилясті та нерівні. Про цю властивість необхідно пам'ятати і цілеспрямовано її використовувати в роботі над композицією виробу.

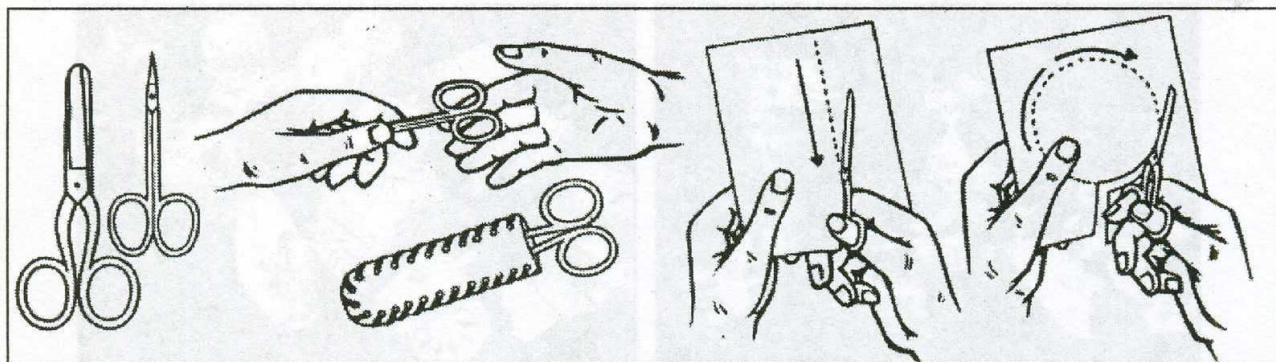
Інструменти і матеріали для художньої обробки паперу

Для роботи з папером потрібні інструменти, за допомогою яких створюються образні художні твори, красиві вироби, прикладні виразні вироби. Основними інструментами мають бути: ножиці, лінійка, креслярський набір (циркуль, транспортир, косинці), олівці, клей, пензлі, нитки, голки, пробійники, гумка, різак для паперу, лезо, що висувається, пінцет, скальпель або гострий ніж. Для практичної реалізації задуму в матеріалі також потрібні: клей, фарба (гуаш, акварель, темпера), туш чорна і кольорова (мал. 4 а).

Найважливішими інструментами для роботи з папером є ножиці та ніж (різак, лезо, що висувається).

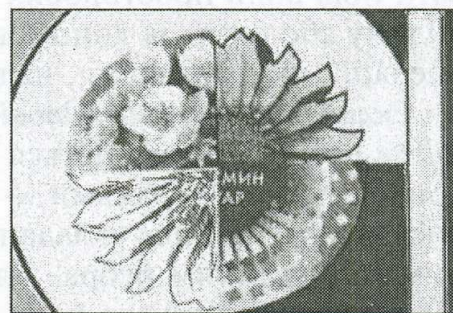
Ножиці. Для роботи з папером потрібні ножиці з добре заточеними лезами. Одні ножиці мають бути великими із заокругленими кінчиками для різання паперу, інші — маленькі — для ювелірної роботи, прорізання внутрішніх деталей і

Мал. 4 б. Прийоми роботи з ножицями

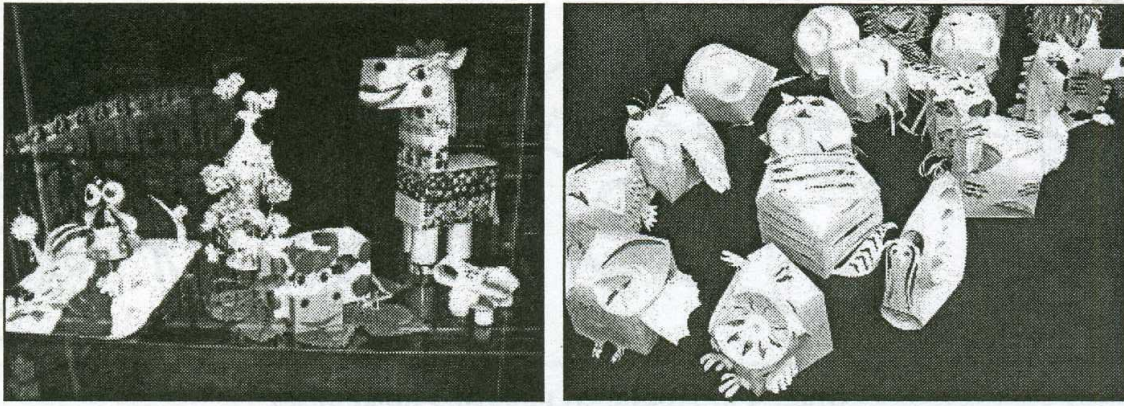
Для роботи з папером також потрібні дерев'яна підставка для різання паперу ножем, банка для води, копіювальний папір, калька, пенал для інструментів, аптечка для першої медичної допомоги.

Формування просторових конструкцій із паперу і технічні прийоми їхньої художньої обробки

Найважливішою умовою для основного вивчення зображальних властивостей паперу має бути знайомство з його формотворчими можливостями. Потрібно наочно показати, як за допомогою аркуша формуються просторові конструкції і як за допомогою технічних прийомів художньої обробки паперу можна замінити площину на об'єм. Просторова конструкція з паперу створюється зміною форми плоского аркуша, тобто його деформацією або поєднанням декількох аркушів, або надрізаних елементів між собою за допомогою клею або замків. Ці прийоми застосовуються як разом, так і окремо. Такі конструкції називаються аркушевидами структурами. Вони відрізняються різноманітністю просторових форм. Існує вісім основних видів аркушевих структур, які виконуються за умови використання таких операцій: вигинання як структурний елемент, що утворює; розрізання — надрізання, просікання, перфорування, за допомогою якого створюють розрізану структуру аркуша; складання відповідно до прямої, коли грані викривлені, і по кривій лінії, коли створюється прямолінійне або криволінійне ребро; стискування в жмут. Кожен прийом художньої обробки аркуша визначає технологічну операцію, що відповідає цьому методу обробки, результатом якої є конкретний вид аркушевої структури — зігнута, розрізна, зморшкувата, плоскогранна, кривогранна, кривоскладна (мал. 6).

За допомогою *вигинання аркуша* утворюються поверхні з циліндричними, конічними та плоскими гранями (ділянками). Існує два варіанти створення структури:

Мал. 5. Формоутворення з паперу

вимушене зближення країв аркуша з фіксацією за допомогою клею, замка і закручування аркуша з краю столу, навколо лінійки, олівця. Цей спосіб дозволяє конструювати складні види поверхонь (мал. 5).

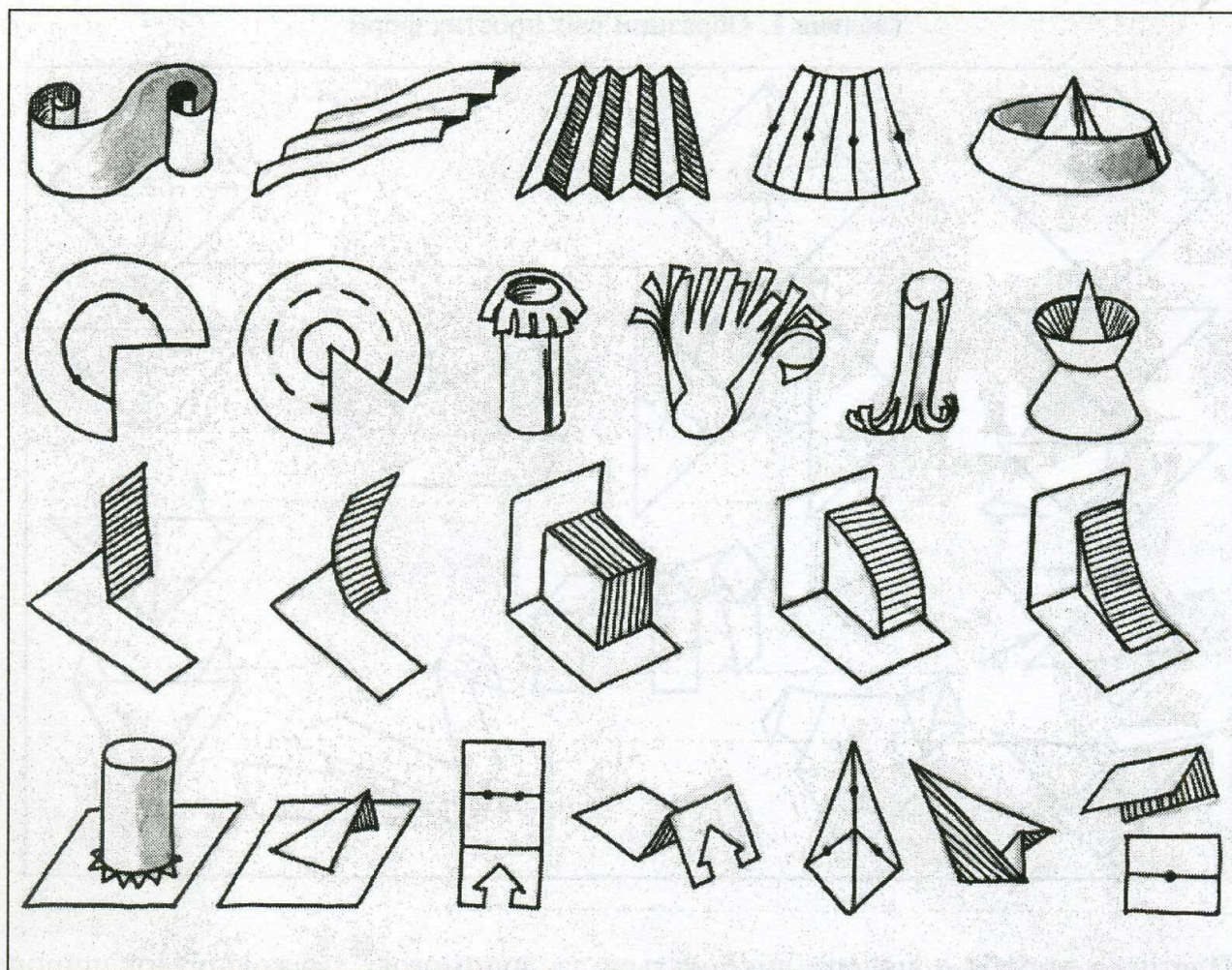
Розрізання аркуша паперу у поєднанні з іншими операціями дозволяє побудувати нові види просторових структур. На аркуші можна зробити надріз, прорізати щілину або отвір за допомогою ножиць, ножа. Відповідно використовуються такі операції, як надрізання, надсікання або перфорування.

Складання аркуша відповідно до прямої лінії утворює двогранний кут, прямолінійне ребро. Розрізняються структури з плоскими гранями — плоскогранні — і з криволінійними гранями — кривогранні. Для отримання двогранного кута використовують прийом складання за допомогою перегину уздовж розмітки з наступним прасуванням ребра. Для отримання добре сформованого ребра в заданому місці, з внутрішнього боку аркуша прокреслюється уздовж лінії згину акуратна борозенка тупим інструментом, шилом.

Складання аркуша відповідно до кривої лінії утворює криволінійне ребро, а грані структури будуть викривлені. Прийом трансформації аркуша виконується аналогічно до попередніх операцій, що використовуються при складанні аркуша згідно прямої лінії. Під час художньої обробки паперу одночасно використовують ці види аркушевих структур, які створюють так звані розрізані для складання структури. Вивчення аркушевих структур необхідно починати з елементарних, простих плоскогранних структур (двогранних і невіпуклих багатогранних кутів із гранями не більше трьох). Плоскогранні структури утворюються тільки двогранними кутами, з ребрами, що не перетинаються у внутрішніх точках розгортки, типу «гармошка», і з пересічними ребрами. Розгортки простих структур — прямоплощинні. Вони складаються з однакових смуг паралельно або маючи межі в одній точці, що сходиться. Методику побудови прямоплощинних і кривоскладних структур наочно проілюстровано на мал. 6.

Складання аркушевих структур. Усі форми аркушевих структур можна характеризувати як такі, що складаються, і такі, що не складаються. Структури, що складаються, застосовуються в архітектурному моделюванні, макетуванні конструкцій. Звичайним прикладом структури, що складається, є аркуш паперу, складений у гармошку, а нескладних — витинанка, силует, аплікація.

Побудова об'ємно-просторової форми, композиції створюється на матеріалі аркушевих структур, проте їхні елементи не можуть бути розташовані в просторі довільно. Для побудови композиції потрібні спеціальні перетворення, що дозволяють

Мал. 6. Прийоми пластичної обробки аркуша паперу
(обробка аркушевих структур)

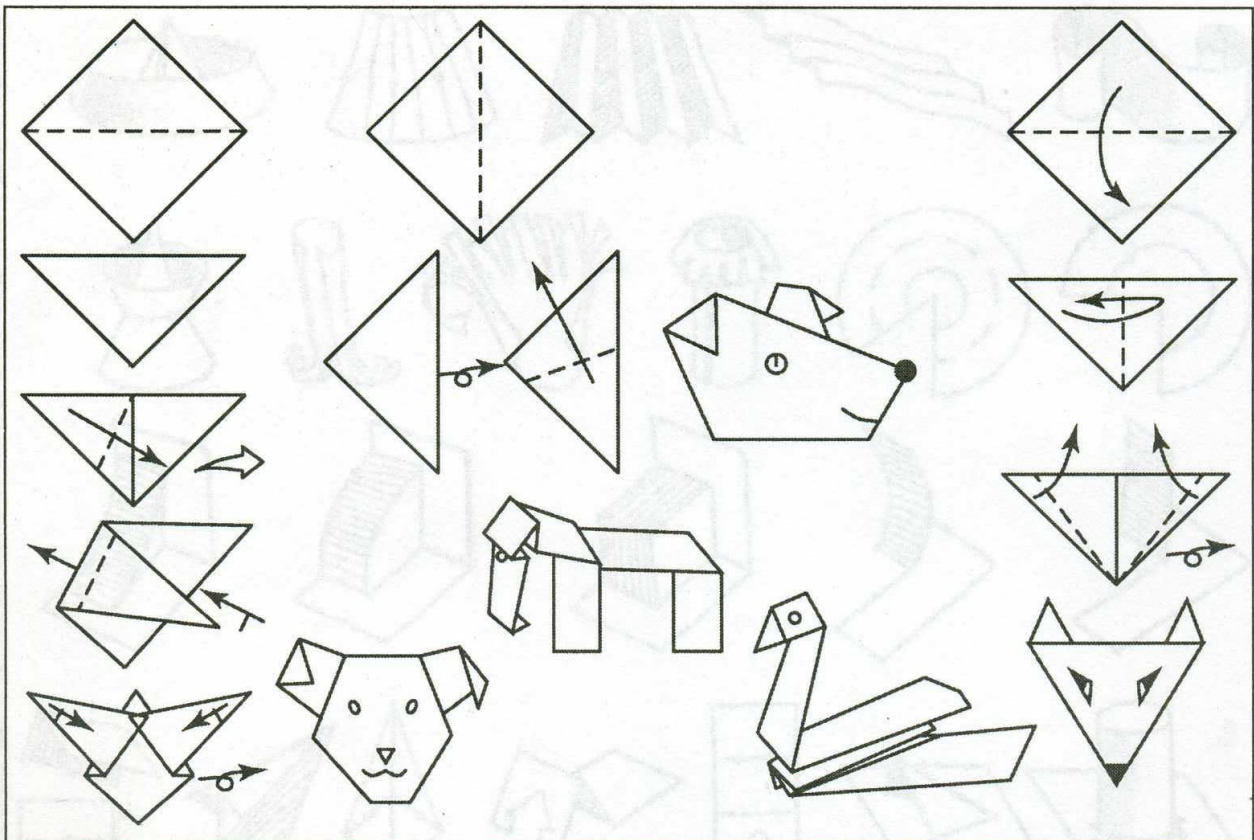
варіювати просторову форму в бажаному напрямку. Для кожного виду аркушевих структур існує декілька груп перетворень: геометричні; комбінаційні, які визначають, як саме розташовані елементи структури на поверхні форми; ієрархічні, які виділяють сукупність головних елементів із акцентом і другорядних елементів; параметричні характеризуються зміною форми і відносних розмірів елементів структури; спеціальні, які не належать до будь-якої групи.

За допомогою аркушевих структур можна створити конструкції, що мають високі пластичні, декоративні і художні властивості, композиційні можливості. Вони є немовби палітрою для створення різних виробів у царині декоративно-прикладного мистецтва (мал. 6, мал. 2 а, б, в кол. вкл.).

Найдоступнішим технічним прийомом художньої обробки паперу є моделювання плоских виробів. У народному і декоративно-прикладному мистецтві використовується прийом розрізання паперу, за допомогою якого створюються аплікації, колажі, силуети, прорізані вироби, вирізна графіка. Аплікації і колажі виконуються шляхом наклеювання на аркуш-основу шматочків, вирізаних із кольорового або зафарбованого паперу.

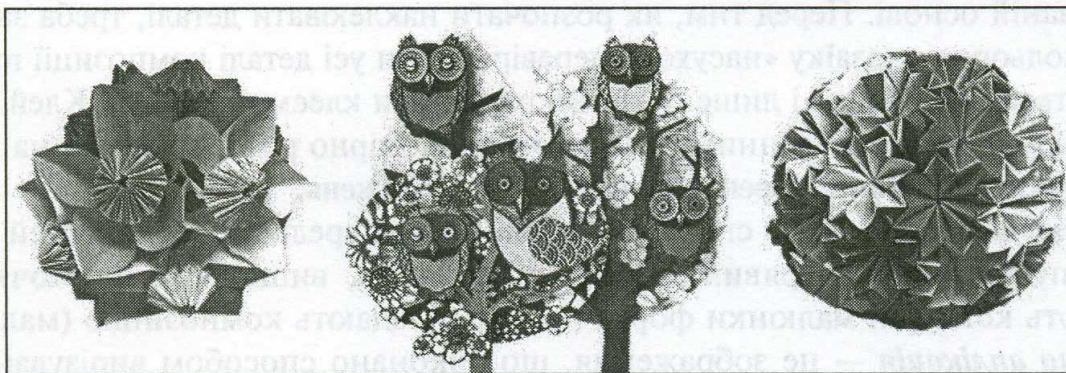
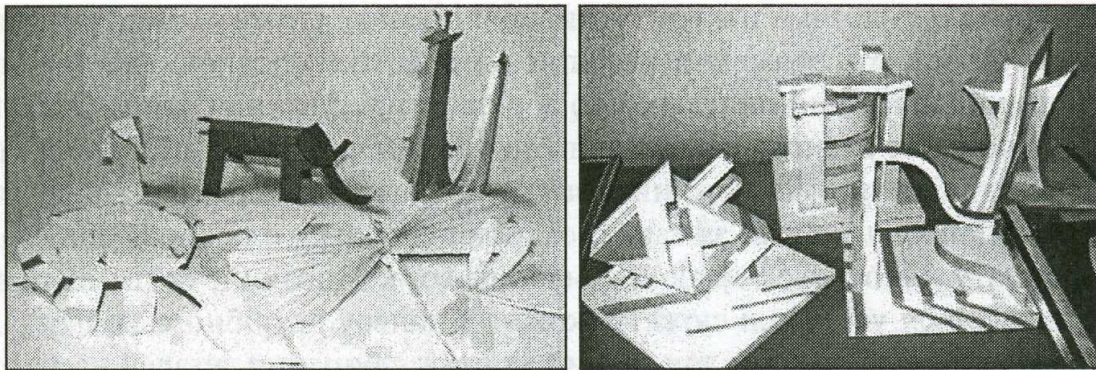
До прорізаних виробів, в першу чергу, зараховують витинанки. Технологія виготовлення прорізаних виробів у загальному вигляді полягає в попередньому складанні аркуша з наступним вирізуванням частини малюнка по межі складеного пакета. Після розгортання на аркуші утворюється плоский прорізаний орнамент.

Таблиця 1. Образний світ простих форм

Плетіння виробу з паперу виконується за допомогою смужок різної ширини, скрученого паперу у вигляді каната. Такий вид роботи з папером розширює технічний арсенал художньої обробки паперу і може бути застосований як у молодших, так і старших класах. Моделювання фігур різними технічними прийомами художньої обробки паперу дозволяє створювати вирізані фігурки, настільні фігурки, складчасті фігурки, на кшталт «орігамі», паперові рельєфи, об'ємні фігурки, здійснювати макетування, художнє конструювання. До вирізних прийомів художньої обробки паперу належать різні варіанти аплікаційних робіт. Настільні фігурки створюються простим прийомом вирізування зображення по контуру із складеного удвічі аркуша паперу. Паперові рельєфи є розвитком ідеї аплікації, в яких замість плоских компонентів форми або композиції використовуються розрізані та зігнуті елементи скульптурного характеру, за допомогою яких оформляється структура напівоб'ємного виробу. До паперових рельєфів можна зарахувати торцеву пластику із смужок паперу. Об'ємні фігурки можуть виконуватися в різній техніці художньої обробки паперу, у тому числі і за допомогою прийому стискування паперу з наступним оформленням образу, декоруванням форми. Макетування як прийом об'ємного формоутворення визначається його призначенням (упаковка, макети-конструкції з різними пластичними ефектами і т. д). Різноманіття прийомів художньої обробки паперу дозволяє дітям створити образний світ форм, прекрасні композиції (мал. 7).

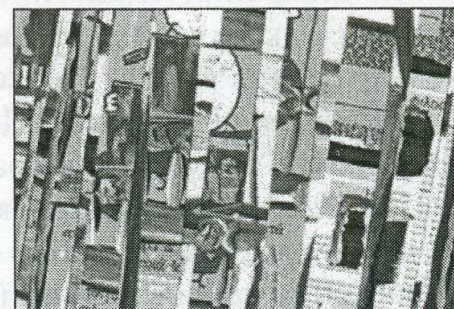
Орігамі створюється з аркуша паперу за допомогою спеціального складання його в об'ємну форму. Орігамі допомагає розвивати художній смак і логіку, ефективно сприяє формуванню просторової уяви.

Мал. 7. Формування просторових конструкцій

Усі прийоми художньої обробки паперу розвивають пам'ять, оскільки послідовність дій найчастіше тримається в думці, сприяє концентрації уваги і самодисципліні, активізують розумові процеси. Крім того, у дітей удосконалюється моторика рук, точні рухи пальців кисті, розвивається окомір. Останні дослідження в медицині показали, що в реабілітаційних центрах робота з папером є вкрай необхідним заняттям для відновлення дрібної моторики пальців рук, а сліпі діти за допомогою складання фігурок, наприклад, тварин, пізнають світ. Хворим на ДЦП створення оригамі допомагає боротися з хворобою. Відзначено також психотерапевтичну роль складання з паперу різних фігурок.

Робота з папером у техніці аплікації (вирізаною та рваною)

Аплікація з паперу як вид прикладної творчості є одним із найпоширеніших і найцікавіших занять школярів. Саме слово «аплікація» з латини перекладається, як «прикладання». Аплікація виконується способом прикладення, наклеювання різнокольорових шматочків паперу на однотонну або кольорову основу, в результаті чого виходять зображення. Ці зображення нагадують картини в техніці пуантилізму, коли

рвані або нарізані шматочки паперу (у живописі мазки) оптично змішуються під час сприйняття і створюють враження живописної роботи. Головною властивістю аплікації є площинне контурно-силуетне або абрисне трактування форми. Завдяки прийому вирізування або рваного паперу аплікація органічно взаємопов'язана з різними зображально-стилістичними можливостями, що надає їй характер декоративності. Виконується аплікація завжди за такою схемою: спочатку на основу аркуша паперу певного формату наноситься малюнок майбутньої композиції, потім відповідно до контуру вирізуються усі деталі сюжету (кожна з паперу потрібного кольору). На завершальному етапі відбувається так званий монтаж, збирання деталей на заготовці — намальованій основі. Перед тим, як розпочати наклеювати деталі, треба заздалегідь зібрати кольорову мозаїку «насухо» і перевірити, чи усі деталі композиції правильно поєднуються між собою, і лише потім закріплювати клеєм на основі. Клей на деталі наноситься акуратно щетинним пензликом, рівномірно розподіляється на папері.

Розглянемо способи створення аплікаційних зображень.

Обривна аплікація. Цей спосіб є цікавим для передачі особливостей фактури образу (пухнастий, кучерявий). Папір розривають, вищипують шматочками або відривають контурні малюнки форм, і з них складають композицію (мал. 8 а).

Вирізна аплікація — це зображення, що виконано способом вирізування з паперу фігур і наклеювання на кольорову основу (щільний картон, аркуш паперу). Цей прийом вимагає уважної стилізації форм та їхніх елементів. Спершу за ескізом вирізають силует, потім прорізають елементи, створюючи конкретний образ (мал. 8 б, мал. 17).

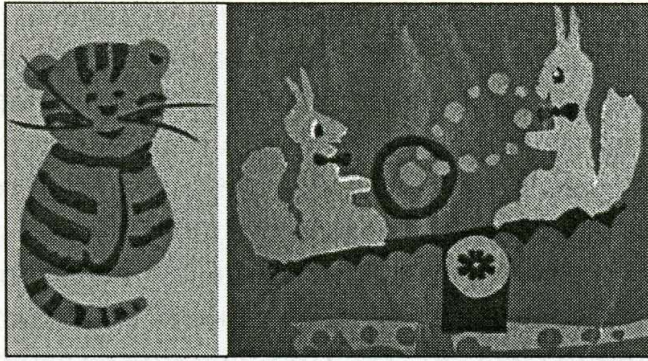
Накладна аплікація — спосіб художньої обробки паперу для різнокольорового зображення. Цей спосіб припускає на основі задуму послідовне створення накладанням і приклеюванням деталей шарами так, щоб кожна наступна деталь була меншою за попередню, тобто спочатку створюються великі за розміром деталі, а наступні — за меншим розміром і величиною (мал. 8 в, мал. 5 кол. вкл.).

Модульна аплікація. При такому способі художнього обробки паперу образ створюється шляхом наклеювання безлічі рваних або нарізаних квадратів, трикутників, кутиків або інших плоских фігур із паперу. Модульна аплікація — це спосіб створення композиції картини у вигляді мозаїки (імітація техніки мозаїки) шляхом наклеювання на картон майже однакових за конфігурацією шматочків паперу (мал. 8 г, мал. 4, 7 кол. вкл.).

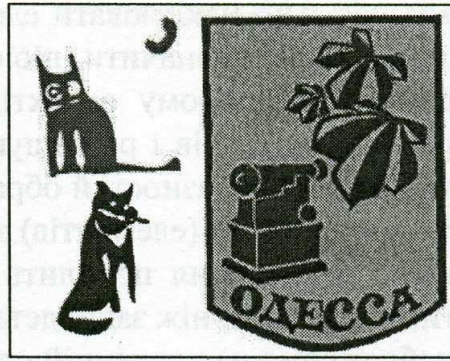
Симетрична аплікація. Цей прийом художньої обробки паперу забезпечується технологією створення зображення способом вирізування форм, образів фігур, що мають симетричну будову, а також для отримання двох симетричних або парних однакових елементів. Папір складають удвічі, вчетверо і вирізають лише половину зображення від осьової лінії згину (мал. 8 д, мал. 4 кол. вкл.).

Різновидом аплікації є силует. **Силуетна аплікація** — це спосіб вирізування складних фігур по намальованому або уявному контуру. Використання цього способу дозволяє створити вирізані графічні композиції за різною тематикою і сюжетами (мал. 8 а, б, 12).

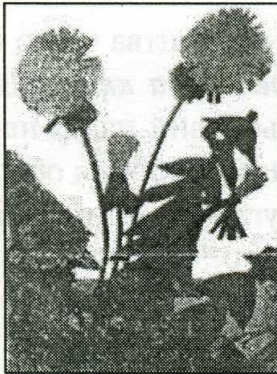
Найпростіший і найпоширеніший вид аплікації — **плоска аплікація**, яка виконується з геометричних фігур і різних форм рваного паперу. З геометричних площин різної форми, конфігурації, розміру і різного кольорового відтінку можна скласти відпо-

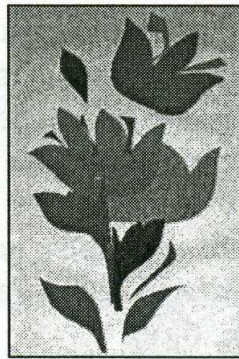
Мал. 8 а

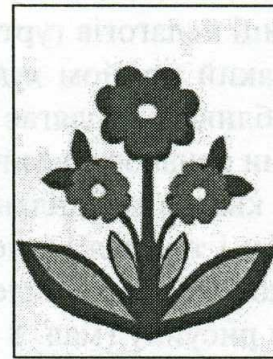
Мал. 8 б

Мал. 8 в

Мал. 8 г

Мал. 8 д

Мал. 8 (а, б, в, г, д). Аплікативні зображення з вирізаного і рваного паперу

відно до попереднього ескізу композиції художній твір (мал. 12). Створення композиції способом рваного паперу технологічно виконується так само, як і композиції з нарізаних шматочків. Для цього відриваються від аркуша паперу шматочки різного кольорового відтінку немовби по силуету і монтуються разом, накладаються один на одний, доповнюючи кольорову гаму композиції. При цьому необхідно простежити наскільки виразно проходять лінії дотику розташованих поруч кольорових шматочків паперу і їхнього напрямку за формою в просторі. У роботі над сюжетною композицією в техніці аплікації слід використовувати широку палітру кольорового паперу. У наборі кольорової палітри шматочки можуть бути вирізані або відірвані зі старих журналів, каталогів, обкладинок буклетів, зошитів, листівок тощо. Що більше відтінків кольорової гами будуть задіяні в роботі, то правдивіше буде виражений образ сюжету. В результаті вийде наближене до реальності зображення, тобто живописний твір із паперу. Можна створити аплікацію з рваного паперу з наступним графічним доповненням тушшю або фломастерами. Таке зображення буде виразним і цікавим відповідно до свого виконання (мал. 6 а кол. вкл.).

За технологією виконання *об'ємна аплікація* трохи відрізняється від плоскої. При створенні об'ємної аплікації використовуються ті ж принципи та правила. Різниця полягає лише в тому, що за допомогою правильного підбору і комбінації різних видів тонкого і товстого кольорового паперу досягається відчуття об'ємності зображення. Для створення об'ємної аплікації застосовується картон, матовий, оксамитовий, глясовий папір. Вирізані з різного паперу деталі при складанні дають дуже виразний ефект, який полягає в багаторазовому накладенні одних деталей на інші. Роботу потрібно починати з наклеювання загального фону. Увесь процес створення композиції необхідно проводити від більшого до меншого, від великого до дрібного,

при цьому акуратно наклеювати елементи способом накладення їх один на одний. Важливо правильно визначити, що саме слід виділити найяскравіше, контрастніше, а що поставити в тоновому аспекті на другий або третій плани. Неправильна організація тонових кольорів і розташування фактурного паперу в планах може зовсім позбавити картину виразності й образності. Комбіноване застосування різного паперу і його форм-деталей (елементів) завжди збільшує виразність аплікативної роботи. Багаторазове накладення посилить об'ємність, оскільки елементи першого плану виступатимуть більше, ніж задні деталі. Багат шаровість і об'ємність створюють просторове зображення на картинній площині (мал. 20, 23). Проте не можна зловживати багат шаровим вирішенням композиції, оскільки вона буде переобтяжена і може бути невиразною.

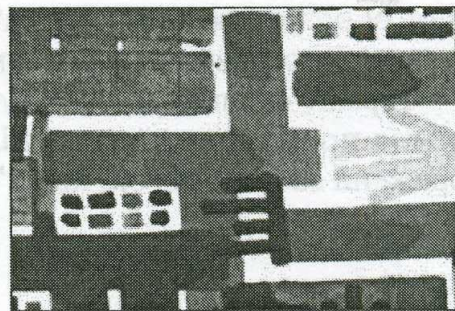
У практиці педагогів гуртків декоративно-прикладного мистецтва часто використовується такий прийом художньої обробки паперу, як *рельєфна аплікація*. Технологічна особливість полягає в тому, що двосторонній кольоровий папір нарізується квадратами однакової величини (від 5 до 10 мм) і механічним способом обробляється так: кожен квадратик щільно притискається до непідструганого кінця олівця (пальчики, ручки і так далі) і немов обгортається навколо нього. Кожному квадратику надається конфігурація маленького «гнізда», яке наклеюється на щільну основу по нанесеному рисунку (мал. 8 в, 31 а, б, в).

Щільно наклеєні елементи композиції на поверхні аркуша — основи створюють рельєфну поверхню, що нагадує махрову фактуру тканини. Допускається комбінація різних видів прийомів роботи з папером. На прикладі композиції «Кульбаба» ми бачимо, що кожен із елементів мотиву виконаний із застосуванням різних технічних прийомів обробки паперу: квітка — «опукла аплікація», стебла — скручування паперу, листя — проста аплікація. Квіти можуть також бути виконані з гофрованого або серветкового паперу, який дає цікавий ефект поверхні виробу.

У техніці аплікації можна створити сюжетну картину, портрет, пейзаж, натюр-морт, сюжетно-тематичне декоративне панно, об'ємно-просторові вироби, декорувати об'ємні моделі утилітарного призначення (сувенірні упаковки, іграшки-саморобки, прикраси тощо). Для цього завжди є найдоступніший матеріал — папір. Аплікація також доступна для роботи в будь-яких умовах. На малюнках 1, 4–6, 8–12 кольорової вкладки показано зразки в техніці аплікації, які допоможуть засвоїти описані прийоми художньої обробки паперу для створення творчих робіт, набути досвіду в наочному поясненні навчального матеріалу учнями.

Методика художнього навчання учнів основ техніки аплікації вимагає організації послідовних дій. Структура послідовних дій визначається таким порядком їхнього виконання: вибір сюжету; вибір розміру формату; графічне і колірне вирішення ескіз-картону; малювання окремих об'єктів композиції, їхня стилізація, трансформація; визначення колірної характеристики; переведення контурів зображення на основу; вирізання фігур відповідно до контуру, силуету або їхніх елементів по абрису, а також підготовки елементів об'ємної аплікації. Наклеювання елементів композиції відбувається від фону, зсередини. Великі форми поступово доповнюються дрібнішими елементами з урахуванням вибору колірного вирішення і цілісності композиції.

Колаж

Колаж — художня техніка організації композиції на площині і форми в об'ємі, створення картини, графічного твору із застосуванням різних способів наклеювання фрагментів із акцидентної поліграфічної продукції — газет, журналів, шпалер, кольорового паперу тощо. Термін «колаж» походить від французького слова «приклеювання, наклеювання». Колажем також називається твір, що виконаний таким способом. Унікальність колажу полягає в можливості дати друге життя паперу у формі виробів художнього призначення (мал. 3, 8, 10, 11 кол. вкл.).

Цей вид паперових виробів виник у великих містах і його вигадали працівники офісів. Під час обідніх перерв вони вирізували ілюстрації з журналів, а потім ці вирізки складали на площині, створюючи власну композицію, тобто нову картину. Ця техніка не допускає використання лише готових картинок. Для композиції в техніці колажу вирізаються потрібні деталі зі старих журналів, поліграфічних видань рекламного призначення, з яскраво забарвленою і глянсовою поверхнею. Потім збирають картину-аплікацію з підготовлених вирізок відповідно до раніше задуманої композиції. Старі журнали стають заміниками кольорового паперу, з яких можна вирізувати будь-яку кольорову палітру відповідно до яскравості, насиченості, інтенсивності, тобто ахроматичності, хроматичності та монохромності.

Як художню техніку колаж використовували Пабло Пікассо і Жорж Брак у 1912 році. З того часу він став самостійним видом мистецтва, модерністським і постмодерністським. Естетика колажу — це естетика фрагмента реальності, включеного в контекст живопису і наділеного в ньому новим образотворчим або символічним сенсом. Це характерна особливість живопису синтетичного кубізму. До цієї техніки зверталися кубісти, футуристи, дадаїсти, художники російського авангарду А.В. Лентулов, П.П. Кончаловський, А.М. Роденко.

Композиція в техніці колажу, сюжет якої складений із фрагментів фоторепродукцій і акцидентної поліграфічної продукції, може бути виконана з графічним доопрацюванням. За своїми технологічними прийомами колаж відповідає основним вимогам техніки аплікації. Як вже було відзначено, композиція складається з фрагментів, вирізаних по контуру форм із журнальних фоторепродукцій, упаковок, листівок й інших друкарських зображень на глянсовому папері. Ці елементи наклеюються на основу формату методом підбору вирізок за тоном і кольором відповідно до задуму і ескізу композиції. З їхньою допомогою умовно моделюють об'єкти сюжету способом підгонки контурів або накладенням одного фрагмента (вирізки) на інший (мал. 8–11 кол. вкл.).

Робота в техніці колажу вимагає цілеспрямованої підготовки педагога і учнів. Методика роботи визначається такими способами дій: вибір мотиву сюжету; вибір формату і його розташування (вертикаль, горизонталь, квадрат); розробка малюнка і кольорове вирішення; вибір образотворчого матеріалу; визначення відповідності елементів композиції колажу; визначення способів монтажу, складки композиції, тобто продумування усіх компонентів, етапів процесу виконання колажу. Таким